

Підготовка учнів до вивчення правознавства на уроках історії.

Головним об'єктом вивчення правознавства є держава і право, два найважливіші суспільні інститути, що закономірно виникли внаслідок тривалого історичного розвитку людства. Історія вивчає розвиток людства, в тому числі деякі питання, що стосуються держави і права. Отож, до 9 класу, коли учні починають вивчати основи правознавства, вони мають певні знання з теорії держави і права, що значно полегшує вивчення матеріалу.

Так, формування знань про державу і право починається вже із 6-го класу, коли учні знайомляться з найдавнішими цивілізаціями світу: Єгиптом, Межиріччям, Індією, Китаєм та ін. Ознайомлення з історією Єгипту, з його природними умовами і географічним становищем показує, що єдиною умовою господарювання – заняттям землеробством, є створення чітко налагодженої іригаційної системи. Таким чином учні усвідомлюють, що виникає потреба в організації суспільства, його належного розвитку та функціонування. Цю функцію виконує держава.

Учні розуміють, що ті, хто управляють суспільством, самі не можуть займатися господарською справою, а відокремлені від них, займаються лише тим, що здійснюють владу, підтримують порядок.

Вони знайомляться з визначенням держави, як такої системи влади, коли загальний порядок в суспільстві підтримується за допомогою спеціальних організацій і людей-чиновників, наглядачів, жерців, армії. Вони бачать, що в результаті боротьби між племінними вождями перемагає один – найсильніший, який об'єднує під своєю владою певну територію з населенням, яке тут проживає. Для утримання апарату влади налагодження його функціонування вводяться податки. Також в 6 класі вперше при вивченні теми «Дворіччя», учні вперше знайомляться з законами Хамурапі, отримують розуміння закону, як регулятора суспільних відносин. Таким чином вони знайомляться з такими ознаками держави, як територія, населення, публічний характер влади, механізм держави, податки, право. Звісно, щоб не перевантажувати учнів інформацією, такі поняття як суверенітет, механізм держави не даються, а самі поняття вивчаються відповідно до вікових пізнавальних можливостей учнів.

Вивчаючи історію стародавніх держав, ми розглядаємо як вони розвиваються, які завдання виконують. Учні вже знають, що держави виконують внутрішні функції:

- 1) забезпечують функціонування іригаційної системи і будівництво доріг, храмів.
- 2) забезпечують порядок в суспільстві, захищають інтереси власників, придушують виступи, повстання селян, рабів.

Важливою функцією стає захист держави, організація воєн з метою розширення території. Це зовнішні функції, які виконували стародавні держави.

Закріпленням цих знань є вивчення історії суспільства в період середньовіччя, нового часу. Тут учні ознайомлюються з такими історичними типами держав, як феодальна, буржуазна.

До 9 класу учні мають уявлення про форми державного правління. З 6 класу ознайомлені з монархічною владою, її різновидом - східні деспотії. Ознайомлюючись з владою фараонів, царів в Єгипті, Вавилоні, Китаї, Персії вони виділяють спільні риси такої влади:

- 1) необмежена влада правителя;
- 2) монарх – власник всього, що є в державі;
- 3) монарха вважають сином бога.

Вивчаючи історію стародавньої Греції і Риму, на початковому етапі, отримують уявлення про інший спосіб формування органів влади шляхом виборів – республіку. Ці знання доповняють в 8, 9 класах при вивченні тем з всесвітньої історії: «Революція в Нідерландах», «Англійська революція середини XVII століття», «Війна північноамериканських колоній за незалежність. Утворення США», «Велика Французька революція»; та історії України: «Запорізька Січ - козацька республіка», «Держава Б. Хмельницького». Таким чином до початку вивчення в 9 класі питання «форма держави» учні можуть відрізнити монархію (абсолютну і конституційну) і республіку.

Поняття політичний режим не вводиться до 9 класу, але з зародками демократії учні знайомі з 6 класу, як протилежність охлократії, аристократії.

Що ж до форми державного устрою знайомі з такою складовою держави, як імперія. Легко називають ознаки притаманні їй, тому що вивчали історію утворення Римської імперії, імперії Олександра Македонського, Французької, Російської та інших. Також до 10 класу учні вже познайомилися з такими історичними типами держав, як рабовласницька, феодальна та буржуазна.

Великим здобутком цивілізацій була поява законів, які є зовнішнім вираженням права. Звісно не повністю, а поверхово учні знайомляться з законами Хаммурапі «Салічною правдою», «Декларацією про незалежність» та ін. Вивчали правові пам'ятки - «Руська правда», «Литовські статuti», Магдебурзьке право, Конституція Пилипа Орлика, якими регулювалися відносини на українських землях в XI-XVIII століттях, що в 10 класі вивчається під загальною темою «Пам'ятки правової культури України».

Певні знання учні мають з питання про історичний розвиток прав людини. В 6 класі при вивченні історії стародавньої Греції та Риму бачили як виникли ідеї демократії, гарантувались особиста недоторканість, свобода, участь в управлінні державою, право приватної власності. Вивчаючи в 7 класі тему «Англія», учні знайомляться з «Великою хартією вольностей», яка не тільки обмежила владу короля, але й закріпила право на недоторканість особистості, право на вільне пересування. В 9 класі знайомляться

«Декларацією прав людини і громадянина», «Декларацією незалежності США», які закріпили політичні та особисті права, зафіксували положення про те, що «люди народжуються і залишаються вільними і рівними в правах», що вони мають природний характер.

А питання «Історичний розвиток держави і права», причини виникнення держави і права, влада і регулювання суспільних відносин в первісні часи вивчаються, спираючись на історичні знання. Таким чином учні уже мають розуміння понять держава, право та влада. Саме ці знання є базою, основою для більш глибокого вивчення сутності держави та права на уроках правознавства в 9- 10 класах.